

DEL NOM DEL SUÍS *Ixobrychus minutus*

Joan MAYOL¹
Jesús R. JURADO¹

SUMMARY.- *The popular name of Little Bittern Ixobrychus minutus. An hypothesis based on texts of Mn Alcover is presented that could explain the popular naming of Ixobrychus minutus in Menorca and Mallorca.*

Key words: Little Bittern, *Ixobrychus minutus*, Menorca, Mallorca, Alcover.

¹ GOB Mallorca. C. Manuel Sanchis i Guarner, 10 baixos. 07004 Palma (Illes Balears)

L'*Ixobrychus minutus* rep, a les Balears, diversos noms comuns: quequí i torito (AVELLÀ i MUÑOZ, 1977; LILLO, 1986/89). Un dels noms més usats és suís (BARCELÓ i COMBIS, 1869), per Menorca; (HERNÁNDEZ PONSETI, 1911; TATO 1957; MOLL, 1957; JURADO *et al.* 1976; MAYOL, 1978). Barceló (*op. cit.*), dona per a Mallorca el nom d'esplugabous. A la resta dels Països Catalans, per a l'*Ixobrychus*, s'han documentat els noms de rasclat dels negres (MOLL, 1957), i fatxada, caguetó/caguetó, gomet i l'oficialitzat martinet menut (LLINÀS i SARGATAL, 1986).

Pel que fa a la resta de la península ibèrica, entre les denominacions més comunes, hi trobam: *amiltxori txikia* o també *egazti-zezentxo* (èuscar), *garça pequena* (gallec i portuguès), i *avetorillo* (castellà). Pel que fa al continent europeu, a França li diuen *butor blongios*; a Anglaterra, *Little bittern*; *Zwergrohrdommel*, a Alemanya; *Dvärgördrom*, a Suècia i *Tarabusino*, a Itàlia. Enlloc trobam, però, cap similitud o paral·lelisme amb el nom illenc de suís.

Aquesta nota pretén aportar una hipòtesi versemblant de l'origen del nom de «suís», que fins ara, pel que sabem, no ha estat explicat.

Òbviament, no pot tenir sentit biogràfic, ja que Suïssa no és el país d'origen d'*Ixobrychus*, tot i que hi nidifica com fa, d'altra banda, des d'Holanda i Rússia fins a la Mediterrània. El gentilici, per tant, no tindria sentit per a aquesta denominació, i en qualsevol cas, és inversemblant que algú el batejàs en relació a aquest origen.

L'explicació del nom que aportam aquí ens ha estat suggerida per la lectura dels *Dietaris de les eixides*, de Mn. ALCOVER. A la pàgina 50 del tom II, podem llegir la descripció d'una visita episcopal a Salses (El Rosselló), que l'autor descriu amb aquestes paraules: «*Revestit Monsenyor de ruquet, estola molt ample, mitra y bacle, y el Vicari General Honorari y yo vestit de canonges honoraris, vengue'l clero amb creu alsada i davant davant el Suís vestit tot de vermell, amb capell de cresta, espasa a la cinta i una llança de punta ben afuada y mitja lluna, i ja som partits...*» (Hem respectat l'ortografia de l'original; el subratllat és nostre).

Pensam que la clau del nom és justament aquesta: la presència d'un membre de la guàrdia suïssa (DCVB: *Suís: a) soldats d'infanteria procedents de Suïssa, que des del segle XV fins al XIX,*

prestaren servei a sou de França, Espanya i altres països, en diverses guerres), als seguits episcopals, en actitud, ben segur, marcial i ostentosa. És ben sabut que l'*Ixobrychus* té com a defensa allargar coll i cos, dins el canyet, confiant que la verticalitat extremada que adopta, el mimetitz amb les tiges dels helòfits. Aquesta positura erguida tan freqüent ha d'haver cridat l'atenció del poble i és ben probable que als albuferers de temps primers, membres d'una societat prou clerical, els evocàs la figura estirada de l'acompanyant del bisbe a les processons rituals. Els colors dels adults d'*Ixobrychus*, de contrastades tonalitats negres i taronges, pot igualment evocar l'uniforme d'aquests personatges que avui sols es mantenen al Vaticà, però que la narració de Mn. Alcover demostra que participaven en les visites episcopals, fins a les primeries del segle XX, en el nostre àmbit cultural i lingüístic. Qui sap també si el bec pot haver recordat l'armament ritual del soldat. Sembla que l'analogia del pseudomilitar eclesiàstic sigui l'única explicació plausible del nom de l'ocell, fins ara misteriós.

Com a complement de la nota, convé esmentar que a MUNN (1931), s'hi esmenta que von Jordans trobà un niu amb cinc ous a s'Albufera (primer registre de nidificació) el 17/6/1921. Munn visità el lloc el 28/4/1925 i entenem que també hi va observar les aus.

Assenyalem també que hi ha una dada històrica molt curiosa respecte al suís. Martín Escudero, de Maó, anellà ocells a Menorca a partir de 1944. D'aquesta manera començà l'anellament ornitològic a les Balears. L'anella «Maresmon Mahon 100» es va posar precisament a un suís, a Maó el

15/IX/1956. L'ocell fou recuperat quasi un any més tard, el 1/IX/1957, a Mòdena (Itàlia), i va passar a ser la primera recuperació d'una au anellada a les Balears (RYDZEWSKI i TATO, 1957/58).

BIBLIOGRAFIA

- ALCOVER, A.M. 2002. *Dietaris de les eixides 1900-1902*. Volum II (Edició a cura de M. Pilar Perea) UIB-Publicacions de l'Abadia de Monserrat. Biblioteca Marian Aguiló, 33. Barcelona-Palma de Mallorca.
- AVELLÀ, F.J. i MUÑOZ, A. 1997. *Atlas dels aucells nidificants de Mallorca i Cabrera*. Editat pel Grup Balear d'Ornitologia i Defensa de la Naturalesa (GOB). Palma de Mallorca.
- BARCELÓ i COMBIS, F. 1866. «Catálogo metódico de las aves observadas en las Islas Baleares». *Revista Progreso Ciencias Exactas, Físicas y Naturales*. Tom 16, nº 1 Madrid.
- HERNÁNDEZ PONSETI, M. 1911. *Catálogo de las aves observadas en la isla de Menorca*. Mahon.
- JURADO J.R., XIMENIS J.A. i MAYOL J. 1976. *Per què volem salvar s'Albufera?* Editat pel Grup Balear d'Ornitologia i Defensa de la Naturalesa (GOB). Palma de Mallorca.
- LILLO, F. 1986-89. *Converses amb buferers*. Inèdit.
- LLINÀS, R. i SARGATAL, J. 1986. *Els noms dels ocells als Països Catalans*. Inèdit.
- MAYOL, J. 1978. *Els Aucells de les Balears*. Editorial Moll. Palma de Mallorca.
- MOLL, J. 1957. *Las aves de Menorca*. Estudio General Luliano. Palma de Mallorca.
- MUNN P.W. 1931. The Birds of the Balearic Islands. *Novitates Zoologicae*, 37.
- RYDZEWSKI, W. i TATO, J.J. 1957-58. «Lista de Aves Anilladas». *Revista Balearica*, 2. Palma de Mallorca.
- TATO, J.J. 1957. *Nombres mallorquines de las aves citadas en las Islas Baleares*. Inèdit.

(Rebut: 22.04.04; Acceptat: 06.05.04)